

LA PROMOCIÓN DE LA LECTURA A LA BIBLIOTECA ESCOLAR DE L'INSTITUT MENÉNDEZ Y PELAYO

JÚLIA BAENA
Universitat de Barcelona

Resum

La biblioteca escolar és un entorn idoni per desenvolupar el gust per la lectura i fomentar l'hàbit lector, ja que és una de les seves funcions clau. A l'etapa de l'educació secundària, la biblioteca acompanya i forma l'alumnat amb l'objectiu de consolidar i crear nous lectors. A fi de proporcionar idees i propostes als responsables de biblioteca i equips docents, en aquest article es descriu el desplegament del pla de promoció de lectura de la biblioteca escolar a l'Institut Menéndez y Pelayo, i es presenten les diferents estratègies i accions de promoció de la lectura dutes a terme a la biblioteca escolar, tot detallant quins aspectes es tenen en compte, quines tipologies s'apliquen, quines es consideren més rellevants, a quins perfils s'adrecen i quins resultats s'han obtingut. Es valora l'impacte positiu del seu desenvolupament.

Paraules clau: Biblioteca escolar de secundària, promoció de la lectura, Educació Secundària Obligatoria.

PROMOTING READING AT THE MENÉNDEZ Y PELAYO SECONDARY SCHOOL LIBRARY

Abstract

The school library is an ideal environment for stimulating interest in reading among young people, and creating new generations of readers is indeed one of the school library's key functions. This article offers ideas that will be useful to library managers and teaching teams who are keen to pursue this goal. It describes how a Reading Promotion Plan was carried out at the Menéndez y Pelayo public secondary

school in Barcelona, looking at the various activities by which it sought to develop student reading habits, the factors involved in its preparation and execution, the reader profiles it targeted and the positive results it achieved.

Keywords: High School Library, Reading Promotion, Middle and High School.

1. INTRODUCCIÓ

L'Institut Menéndez y Pelayo de Barcelona és un centre de titularitat pública que disposa d'una biblioteca escolar i una bibliotecària documentalista titulada, contractada a mitja jornada per l'AMPA. S'hi imparteixen els estudis d'ESO (5 línies), batxillerat (3 línies) i batxibac (1 línia); en total, 620 alumnes i 66 professors. La biblioteca disposa d'un projecte disponible en línia, on es detalla el model de biblioteca, els serveis i les activitats; el febrer del 2022, amb la incorporació d'una nova bibliotecària a l'equip de biblioteca, s'impulsa un pla de promoció de lectura per a l'ESO.

Disposar d'una biblioteca en funcionament que ofereixi servei 22 hores setmanals en horari lectiu no és un fet habitual als centres educatius de titularitat pública: més aviat és excepcional, ja que, malauradament, les biblioteques escolars només són presents en el 56,8 % dels centres de secundària, segons les últimes dades disponibles del 2019-2020 (BARÓ 2021). Cal recordar que el marc legal existeix tant en l'àmbit estatal com autonòmic, i a l'article 88 de la Llei d'Educació de Catalunya s'especifica l'obligatorietat de tenir biblioteca escolar, però, paradoxalment, com que és també un projecte de centre, cada comunitat educativa decideix si el vol impulsar o no. L'entorn de la biblioteca escolar, doncs, esdevé avui dia un privilegi a l'abast de les comunitats educatives on els equips directius i les famílies, generalment les que ja estan conscienciades del paper clau de la lectura en l'èxit educatiu i es poden permetre econòmicament invertir-hi recursos, han decidit impulsar-la.

La biblioteca escolar té com a missió principal donar suport a l'aprenentatge i al projecte educatiu, i com a funció inherent fomentar

l'hàbit lector i el gust per la lectura; tal com s'especifica a les *Directrius i estàndards per a les biblioteques dels centres educatius de Catalunya* (2013), una de les funcions clau de la biblioteca escolar és impulsar la lectura i el Pla de Lectura de Centre (PLEC), un document de centre recomanat (però no obligatori). Al PLEC es defineixen els objectius i els mecanismes per garantir l'assoliment de la lectura; no només es concreten les estratègies i accions per treballar la capacitat d'entendre els textos, sinó també com es fomenta l'hàbit lector i el gust per llegir al centre educatiu. En tant que és una de les funcions principals de la biblioteca escolar, hauria de tenir un paper significatiu en la promoció de la lectura a l'entorn educatiu, mitjançant els seus espais, col·leccions, serveis i professionals.

Generalment, la base de lectors es crea a l'etapa de l'educació primària i a l'entorn familiar, que garanteixen l'assoliment de la competència lectora, l'accés a lectures variades i de qualitat i l'establiment de l'hàbit lector. A l'etapa de secundària es pot parlar més aviat de consolidació de lectors —tot i que és un repte, ja que la xifra de lectors disminueix de 1r d'ESO a 4t d'ESO— i de l'ampliació de la diversitat de textos freqüentats (MANRESA 2013: 89-98 i 102-103). Aquesta relació entre biblioteques escolars i promoció de la lectura en els joves és observada per diferents autors, com Joan Portell i Gisela Ruiz (2019: 77), que li dediquen un capítol sencer al seu llibre sobre joves i lectura, o Teresa Colomer (2008: 37): «la presència de biblioteca escolar als centres educatius, així com la riquesa i renovació de la seva dotació, també s'ha demostrat que són factors lligats a un èxit més gran en els índexs de lectura».

És obvi que les biblioteques escolars difícilment poden tirar endavant sense els recursos humans i econòmics necessaris, però encara més imprescindible és que les persones responsables de les biblioteques escolars disposin de la formació necessària i de temps disponible per aplicar els seus coneixements i dur a terme la seva activitat com a agents actius de promoció de la lectura. Aquesta manca de temps sovint ocasiona que les activitats de promoció de la lectura als centres educatius de secundària esdevinguin accions esporàdiques: la integració del Projecte de Biblioteca al Projecte Educatiu de Centre ajuda, sense cap mena de dubte, a articular i desenvolupar una programació

de promoció de lectura raonada, amb uns objectius generals i específics clars i amb un encaix consensuat per la comunitat educativa al Pla de Lectura de Centre.

Cal tenir present que, donada la missió de la biblioteca escolar, la frontera entre lectura per plaer i lectura per treball pot resultar porosa en alguns punts. De fet, pensar que la biblioteca escolar no té cap paper en l'educació literària o és un agent passiu (entesa com un simple repositori de llibres) davant la lectura per plaer, és desconèixer les funcions, els serveis i les possibilitats d'una biblioteca escolar de qualitat, o confondre-la amb una biblioteca pública. Per exemple, quan es parla de la lliure tria de les lectures obligatòries, el paper de la biblioteca i el bibliotecari és clau: el ventall de lectures entre les quals pot triar l'alumne lliurement ve determinat per la política de col·lecció; o les recomanacions que fa el bibliotecari en funció dels hàbits i interessos del lector, i que intenten que el lector descobreixi nous horitzons, més complexos a cada lectura, o relacionats amb l'educació literària i el treball que es fa a l'aula. També pot quedar desdibuixada la línia entre la promoció i l'animació lectora, com indica Jaume Centelles (2010: 55): «La diferencia entre promoción y animación es sutil porque, a veces, una actividad de promoción como puede ser, por ejemplo, un niño preparando una recomendación para sus compañeros, supone, a su vez, una animación para él mismo».

La feina de promoció de la lectura a la biblioteca pot fer de contrapunt als missatges que sovint sentim als mitjans de comunicació: «els joves ja no llegeixen», «s'ha de llegir» o «s'ha d'estimar la lectura», missatges que evidentment espanten a tothom (PETIT 2008: 16).

2. COM PROMOVEM LA LECTURA A LA BIBLIOTECA ESCOLAR?

Abans de planificar, cal realitzar una diagnosi de com es treballa la lectura al centre. El PLEC ha de contenir aquesta diagnosi i la programació on es concreta què, per què, com, quan i qui du a terme les accions de promoció lectora, i de quina manera es relacionen, entre si i amb el currículum educatiu. És a dir, la promoció de lectura ha de respondre a uns objectius específics i a una estratègia compartida amb

la comissió de biblioteca i l'equip docent. En el cas de l'Institut Menéndez y Pelayo, el centre no disposa —encara— d'un Pla de Lectura de Centre, però el Pla de Promoció de Lectura i les accions que conté han estat el resultat del treball en equip entre la comissió de biblioteca (coordinadora de biblioteca, bibliotecària i representants de l'AMPA i Consell Escolar), equip directiu, alumnat i professorat, i es disposa de mecanismes d'avaluació quantitativus i qualitativus.

Quan planifiquem les accions de promoció de la lectura des de la biblioteca del centre tenim en compte diferents factors (a banda de la diagnosi prèvia, que n'inclou alguns). Els més importants són els següents:

1. Hàbits, capacitats i frustracions lectores.
2. Edat, nombre d'alumnes, recursos disponibles...
3. Objectius generals i específics de l'acció.
4. Tipologia: activa, passiva, guiada, autònoma...
5. Periodicitat: esporàdica/estacional, trimestral, permanent...
6. Mecanismes d'avaluació.

Per assegurar que s'arriba a tots els perfils, una eina molt útil és l'elaboració d'una graella on queden reflectits alguns dels factors esmentats anteriorment, sobretot pel que fa a perfil, tipologia i periodicitat. En el nostre cas, procurem que alumnat de tots els cursos d'ESO tingui activitats de promoció de la lectura actives trimestrals i anuals, i que a tots els perfils (ESO, batxillerat, docents i famílies) es facin com a mínim accions trimestrals passives (tot i que la intenció és ampliar la periodicitat i combinar-les amb les actives, com ara un club de lectura virtual mensual). També es procura que les activitats a l'ESO siguin combinades quant a participació: voluntàries (com la participació en el concurs Protagonista Jove) i obligatòries (com el club de lectura trimestral, que expliquem més endavant). Un cop realitzada l'avaluació trimestral, anual i contínua, es reforcen les accions en aquells cursos on es creu que és més necessari.

3. ACOSTAR ELS JOVES ALS ESPAIS DE LECTURA

Les biblioteques són els espais de lectura per excel·lència: quin valor donem a aquests espais? Tot i no ser exactament una acció de promoció de la lectura, disposar d'un espai idoni és important, no només per la percepció sinó perquè es duen a terme accions de promoció de lectura passives i actives a la biblioteca, i sense un espai adequat és més complex. A l'institut vam detectar que l'espai de la biblioteca era millorable: no disposava, per exemple, de prou espais de lectura informal, i la sensació que causava era la d'una aula gran amb llibres. Vam analitzar els usos de la comunitat educativa per adaptar els espais a les seves necessitats de lectura i vam dissenyar un espai que, com a mínim, complís els requisits quant a zones recomanades (BAENA 2021).

Volíem proporcionar espais agradables de lectura més enllà de l'aula: no només acostar els usuaris a la lectura, sinó també fer-los retrobar amb els espais on viu la lectura, que de vegades els resulten aliens, sacralitzats o inhòspits. Per tant, actualment els nostres espais són còmodes, càlids i agradables, i es pot llegir de diferents maneres: sol, en petit grup, estirat, assegut (figures 1-5). Com que entenem que també és usuari, el no lector també s'hi sent acollit (per exemple, amb un racó de jocs de taula). Aquests espais segueixen en constant observació i avaluació: entenem la millora dels espais com un procés iteratiu: van canviant en funció de l'ús i les necessitats que detectem. La flexibilitat dels espais facilita aquest procés de canvi (per exemple, posant rodes al mobiliari que ho permeti o triant mobles poc pesants).

Intentem també promocionar i visitar altres espais de lectura: biblioteques públiques i llibreries. Ens trobem amb joves que no són usuaris de la biblioteca pública, que només l'han visitat a l'etapa de primària o fins i tot que no l'han visitat mai i en desconeixen els aspectes més bàsics, com la gratuïtat del carnet de biblioteca, els fons especialitzats de cadascuna o la possibilitat de préstec interbibliotecari gratuït; a tots els bibliotecaris escolars els usuaris ens parlen sovint de «lloguer», en lloc de parlar de «préstec». Una de les funcions de la biblioteca escolar és precisament formar usuaris de qualsevol tipologia de biblioteca per augmentar la seva autonomia al llarg de la vida quant a l'accés a la informació.

FIGURES 1 i 2. Zona de lectura informal per a grups petits i grans.

FIGURA 3. Zona de lectura informal per a parelles i individual.

FIGURA 4. Zona de lectura informal individual.

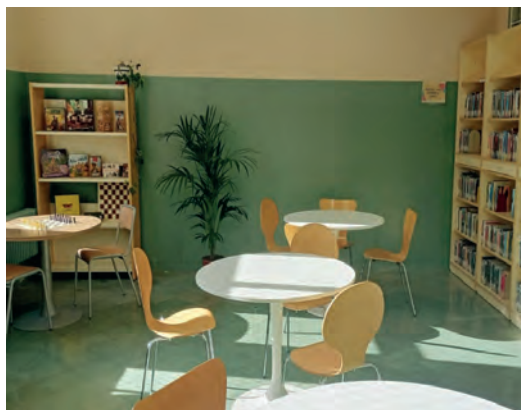

FIGURA 5. Zona de treball en grup i jocs de taula.

Per altra banda, tant en la nostra formació d'usuaris com en visites presencials (i, per descomptat, en les nostres adquisicions), reivindicuem les llibreries locals, tant les generalistes com les especialitzades. Aquesta acció, així com les visites a biblioteques i la millora dels nostres espais, està específicament pensada per acostar els espais de lectura als perfils menys lectors (recordem que l'entorn familiar pot ser

determinant: hi ha joves als quals la família no els ha portat mai a la llibreria o la biblioteca). D'aquesta manera, no només donem a conèixer espais de lectura, sinó que trenquem prejudicis establerts i reforcem el teixit cultural del barri (biblioteca i entorn). Per acabar, habilitem espais de promoció de lectura fora de la biblioteca, com el punt d'intercanvi de llibres, on hom pot agafar o deixar llibres de manera lliure, o el taulell d'informació al vestíbul del centre.

4. GARANTIR L'ACCÉS A UNA COLLECCIÓ VARIADA I DE QUALITAT

Si es vol fomentar la lectura per plaer, necessàriament l'usuari ha de poder tenir una oferta àmplia i diversa. A les *Directrius i estàndards per a les biblioteques dels centres educatius de Catalunya* (2013) recomanen el nombre de documents, percentatge de renovació anual, metres quadrats i hores de dedicació setmanal en funció del nombre d'alumnes (figura 6). Els usuaris han de tenir al seu abast col·leccions variades i equilibrades, accessibles (ben organitzades i senyalitzades) i de qualitat. Això només és possible quan es dissenya i es manté una política de col·lecció acurada, que garanteix la disponibilitat i equilibri dels diferents temes, gèneres, estils, formats, suports i graus de complexitat per satisfer els interessos i necessitats dels diferents perfils d'usuari. Els nostres usuaris troben a la biblioteca més de 6.000 documents físics: el 50 % de la col·lecció correspon a materials de no-ficció (recordem que el lector de coneixements també existeix: assaig, premsa, revistes i llibres temàtics...) i l'altre 50 %, a materials de ficció: novel·la juvenil, per a adults, còmic (europeu, americà, manga variat), coneixements, àlbum, poesia, teatre...

Proporcionem accés a lectures comunes i poc comunes al seu entorn. Cal diferenciar entre accés i promoció directa o activa: de la lectura de gran consum o de baixa qualitat (que no necessàriament és sinònim) no considerem necessari fer-ne promoció. També cal recordar que tenim una funció, espai i pressupost diferent del d'una biblioteca pública, fet que obliga a seleccionar bé els materials que s'adquireixen i esporgar de manera regular per mantenir la col·lecció actualitzada i tendir a un creixement zero.

CENTRES EDUCATIUS*	Col·lecció	Espai	Personal
Educació secundària obligatòria i batxillerat / formació professional 2 línies d'ESO i 2 de batxillerat / 380 alumnes	4.200 documents 5% de renovació anual	75-90 m²	15 h dedicació mínima
Educació secundària obligatòria i batxillerat / formació professional 3 línies d'ESO i 2 de batxillerat / 500 alumnes	4.500 documents 5% de renovació anual	75-90 m²	15 h dedicació mínima
Educació secundària obligatòria i batxillerat / formació professional 4 línies d'ESO i 3 de batxillerat / 690 alumnes	5.300 documents 4% de renovació anual	90 m²	20 h dedicació mínima
Educació secundària obligatòria i batxillerat / formació professional 5 línies d'ESO i 3 de batxillerat / 810 alumnes	6.000 documents 4% de renovació anual	90 m²	20 h dedicació mínima
Institut escola 1 línia 225 alumnes EI i P + 120 ESO = 345	4.200 documents 5% de renovació anual	90 m²	15 h dedicació mínima
Institut escola 2 línies 450 alumnes EI i P + 240 ESO = 690	5.300 documents 4% de renovació anual	90 m²	20 h dedicació mínima

FIGURA 6. Estàndards per a les biblioteques escolars de Catalunya (COL·LEGI 2013: 37).

5. LLEGIR I ESCRIURE, ESCRIURE I LLEGIR

Promocionar l'escriptura és promocionar la lectura. L'alumne que escriu sol ser bon lector o, si més no, un lector més competent, però no qualsevol lectura i no qualsevol escrit:

El alumnado que ha cultivado la escritura, siguiendo orientaciones precisas acerca de cómo los textos adquieren su estatuto, manifiesta menos dificultades de comprensión ante las mismas, porque eso es lo que él ha estado haciendo mediante sus prácticas de escritura. Al enfrentarse en la lectura con una elipsis, con un mensaje implícito o lleno de inferencias, con una estructura narrativa *in medias res*, con un narrador equívoco, con una estructura deductiva o inductiva o con una argumentación *ad hominem*, no sufrirán tanto su acoso estructural y lingüístico porque conocen muy bien de qué va esta *purrusalda*. (MORENO 2015: 187)

A la biblioteca impulsem el treball literari que es fa a l'aula i fora de l'aula, en fem difusió i li atorguem valor. Valorem i difonem l'escriptura en diferents formats i profunditat: els Jocs Florals, el certa-

men de lectura en veu alta, concurs de contes curts, mostres de poemes de l'alumnat elaborats a l'aula... Tornem a citar Víctor Moreno (2015: 188):

Lee quién mejor escribe. Es más. Quien lee no escribe necesariamente. La lectura no conduce de modo natural y directo a la escritura, pero sí lo hace la escritura. No conozco ninguna persona que escriba y no lea, pero sí a muchas personas que leen y no escriben. Garantizar el deseo de escribir es aval seguro de hacer lectores.

Sovint els treballs literaris de l'alumnat resten desats de manera interna als espais físics i digitals del centre. La comunitat educativa disposa d'una plataforma pública, com és el web de la biblioteca, per poder mostrar al seu entorn les seves creacions literàries (recordem que cal anonimitzar-les o presentar-les sota pseudònim).

FIGURA 7. Difusió al web de la biblioteca de poemes de l'alumnat elaborats a l'aula.

Finalment, també animem a escriure en plataformes més socials, com Wattpad; si bé la qualitat literària no sol ser una característica d'aquesta xarxa (tampoc no passa per cap filtre), destaca, quant als aspectes socials, per crear comunitat al voltant de la lectura i oferir una plataforma digital de fàcil accés i ús als joves que volen escriure.

Fomentem tant les obres originals com la creació de fanficció (*fanfiction*), i també incentivem que esdevinguin «creadors de cultura, i no tan sols consumidors» (RODARI 1985: 197-198). Aquestes paraules de Rodari, que cita Guadalupe Jover, les acompanyem amb una altra citació de l'autora, quan parla de les possibilitats que ofereix la tecnologia en aquest sentit: «¿Qué hacer con lo leído?, nos preguntábamos. Aquí va otra posible respuesta: animarnos a reescribirlo» (JOVER 2007: 157).

6. DIFERENTS FORMES DE PROMOCIÓ

No hi ha una sola forma de llegir, ni de promocionar la lectura. Diversifiquem estratègies (GAGNON-ROBERGE 2019) per arribar als diferents «mapes lectors únics» (MORENO 2015: 41). A la biblioteca, realitzem diferents tipus d'accions:

1. Passives: exposicions temàtiques, cartells de novetats, decoració literària als passadissos, llibres destacats a les prestatgeries...
2. Actives: recomanacions, tallers de descoberta literària...
3. Puntuals o estacionals: efemèrides, visita d'autors, Sant Jordi...
4. Regulars: préstec i recomanació individualitzada, club de lectura...
5. Per perfils: alumnat (lector, no lector, amb dificultat de lectura, nouvingut...), professorat, famílies...
6. En tàndem, individuals o grupals, amb altres entitats (Centre de Recursos Pedagògics, grups de servei comunitari del centre...).
7. Físiques o digitals: a tots els espais possibles: vestíbul, passadís, aules, sala de mestres, taulells del centre (figura 8), web de la biblioteca i del centre, xarxes socials...

Pensem en un públic diana que pot ser específic o general, i duem a terme una promoció inclusiva, que interpelli també (especialment)

FIGURA 8. Tauler informatiu al vestíbul del centre amb informació de la biblioteca, com ara les novetats o les activitats.

els no lectors. Quan dissenyem una activitat de foment de la lectura, l'han de poder viure i gaudir tots els destinataris: lectors forts, lectors febles i no lectors; procurem no caure en el «fonamentalisme lector» que esmenta Víctor Moreno (2009: 18-19). Quant a la integració de la tecnologia (tema massa extens, complex i profund per aturar-nos a examinar-lo), només mencionarem que ha de tenir un sentit: la tecnologia per si sola, en la nostra experiència, no fa més ni millors lectors. També cal valorar el mitjà més efectiu per arribar al destinatari: per exemple, hem pogut comprovar que té més impacte i visibilitat posar les novetats impreses a l'entrada del centre que no pas difondre-les a les xarxes socials (els joves empen les xarxes per relacionar-se entre iguals, més que no pas amb entitats, i encara menys si estan relacionades amb l'àmbit educatiu). Utilitzem eines digitals per elaborar llibres multimèdia, complementar o enriquir continguts relacionats amb la

lectura, però com a mitjà i no com a fi: el contingut de la lectura sempre se situa al centre, i no pas el format o suport (un altre tema diferent i interessantíssim és la narrativa digital, els formats audiovisuals i la seva mediació, tot plegat tractat per experts en la matèria com ara Lucas Ramada Prieto, Mireia Manresa i Freddy Gonçalves).

7. DIFERENTS MODELS LECTORS

Quan parlem de models lectors, entenem que són diversos: família, amics, professors, autors, mitjans de comunicació i *influencers*... Volem ser una «comunitat lectora» (inspirats per la investigació i treball de Lara Reyes [2015] a l'escola Francesc Aldea de Terrassa), així que convertim els seus integrants en agents actius de promoció de la lectura:

1. Les *Recomanacions de la biblioteca* tenen una funció de filtre qualitatiu. Es poden trobar a l'expositor en columna al costat de la zona de lectura informal (ben visible i en lloc de pas): es renoven constantment, intenten acostar lectures que de manera autònoma no solen ser llegides, i no discriminen entre novetats, contemporanis i clàssics. D'altra banda, també elaborem recomanacions trimestrals en format digital, que fem arribar a tota la comunitat educativa i que es difonen en moments clau de l'any: Sant Jordi, Nadal i final de curs. Les dues primeres contenen novetats editorials i les d'estiu abasten obres de qualitat que han perdut el seu estatus de «noves» en un circuit editorial cada cop més vertiginós. Intentem orientar per cicles, ja que, tot i que les edats només són una orientació, a la comunitat educativa (especialment als docents i famílies) els resulta útil.
2. Les *Recomanacions entre iguals* van sorgir com a resposta a les recomanacions verbals que feien els usuaris, a la bibliotecària i entre ells. Aquestes ganes de recomanar i compartir es van materialitzar en una acció molt senzilla i de funcionament autònom i comprensible: un tauler de cartó ploma amb el missatge

«Recomana'ns un llibre», unes cartolines de colors, un pot de xinxetes i un retolador (figura 9). Va tenir tant d'èxit que en poc temps estava ple; per visibilitzar el valor que donem a les recomanacions que ens fa l'alumnat, quan es renova el plafó (un cop ple), l'alumnat del Servei Comunitari de Biblioteca les digitalitza i elabora el *Llibre de recomanacions anual* en format digital. No només dona valor a les seves lectures autònomes, també proporciona molta informació sobre els seus hàbits i preferències lectores. També fem difusió al web de les recomanacions de l'alumnat, al mateix nivell jeràrquic que les de la biblioteca i les de docents i famílies (figura 10).

FIGURA 9. Recomanacions entre iguals.

FIGURA 10. Recomanacions de l'alumnat al web de la biblioteca.

1. Les *Recomanacions dels adults* les ubiquem al web en format text o vídeo, i tenen com a objectiu formar part de l'univers lector del jove. De fet, una de les finalitats del proper pla de foment lector és precisament potenciar aquest paper i incrementar l'ús de la biblioteca per part dels adults i alumnes més grans (batxillerat). Recriminar als joves que no llegeixin des d'una posició no lectora no és gaire coherent i, tot i que el jove es vol «independitzar» del món infantil, que pren com a model l'adult, el fet de viure en una comunitat on la lectura és un fet quotidià i no excepcional farà que aquesta resulti menys aliena, com són habituals i compartides per diferents generacions altres manifestacions culturals, com ara la música o les sèries de plataformes digitals. També és una manera d'implicar les famílies en el foment de la lectura, ja que sovint es veuen exclòses d'aquest paper a l'etapa de secundària, quan a primària han estat fonamentals; parlem d'adolescents d'entre 12 i 16 anys en l'etapa obligatòria, no pas de joves universitaris.

8. DIGNIFICAR I IMPLICAR

Dignifiquem i reconeixem el lector (el que vol ser reconegut; no tots ho volen, especialment els nois, exceptuant el manga), creem comunitat al voltant de la lectura i impliquem els joves en la promoció de la lectura (i dels seus espais i materials): els convertim en protagonistes i ambaixadors de la biblioteca. Algunes de les accions més destacades que duem a terme són les següents:

1. El Servei Comunitari de Biblioteca és un dels vuit que ofereix l'institut. Al contrari del que es pugui pensar, la finalitat no és que es converteixin en ajudants de biblioteca, sinó que siguin bibliotecaris plens. El projecte segueix uns objectius d'aprenentatge (referits a coneixements i conceptes, a habilitats i destreses, a actituds i valors i amb relació a unes competències específiques), uns blocs temàtics, una metodologia formativa i uns criteris de qualificació. L'alumnat integrant

es divideix en diferents equips i funcions, i crea, lidera i desenvolupa diferents accions relacionades amb el foment de la lectura i altres aspectes més tècnics; el paper de les docents (coordinadora de biblioteca i bibliotecària) és el d'acompanyament. Aquestes accions són posades en comú per tal de no compartimentar el coneixement i afavorir la cohesió i la col·laboració entre equips. Alguns exemples de les accions ideades i dutes a terme són la creació d'un concurs de contes curts, la millora dels espais, la creació de documents de difusió digital o aspectes relacionats amb la col·lecció (política de col·lecció, avaluació de fons, adquisició, senyalització, treball tècnic, ambaixadors de la biblioteca a les aules...). Una de les claus és que no cal ser lector per gaudir i participar en el Servei Comunitari: a la biblioteca treballem pel bé comú, no pas per l'interès individual, de la mateixa manera que no cal estar malalt per defensar la sanitat pública.

2. També participem en el concurs Protagonista Jove de l'Ibbycat (Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil). Resulta interessant el fet que no es basa en aspectes quantitius que no tenen en compte el lector, sinó que els participants llegeixen tres llibres de literatura juvenil en català (que seleccionen una comissió d'experts) i voten quin els ha agradat més. L'autor del llibre més votat és premiat gràcies al jurat literari compost pels joves lectors. No només fa valer l'opinió dels lectors, sinó que també promociona la literatura juvenil en català i els seus autors. Aquesta iniciativa és totalment voluntària, a diferència del Servei Comunitari (que es pot triar dins d'uns límits raonables, però és obligatori fer-lo).
3. El Comando Sant Jordi és una iniciativa que premia la participació: l'alumnat voluntari que hi participa ha de dissenyar accions artísticoliteràries en els espais del centre per Sant Jordi. La recompensa a aquest esforç és la visita a la llibreria del barri, on poden triar comprar llibres pel valor del 20% del pressupost total per compres de Sant Jordi de la biblioteca. També ajuden a muntar la parada de Sant Jordi al vestíbul del centre (figures 11 i 12).

FIGURA 11. Comando Sant Jordi.

FIGURA 12. Volums comprats per l'alumnat del Comando Sant Jordi a la llibreria del barri.

Aquestes accions també volen incidir en els aspectes socials de la lectura i en la necessitat d'estar amb el grup que tenen els adolescents; encara que els investigadors no ho mencionessin (BUENO 2017), qualsevol persona que treballi amb adolescents s'adonaria de la importància que té per al col·lectiu.

A banda d'això, també dissenyem i impulem accions que esdevenen projectes curriculars, com per exemple el disseny del logotip i la

imatge corporativa de la biblioteca com a treball de Plàstica, perquè correspondria més a l'objectiu de promoció de la biblioteca que no pas a l'específic de promoció de la lectura (tampoc no esmentarem en aquest text les accions que duem a terme per formar en alfabetització informacional, mediàtica i digital, i que esdevé la meitat de la tasca de la biblioteca).

9. PARLAR I COMPARTIR: CONVERSA LITERÀRIA

El club de lectura de les lectures obligatòries és l'activitat estrella de la biblioteca quan parlem de la promoció de lectura lligada a l'educació literària i al treball d'aula. L'activitat consisteix a fer una conversa literària amb l'enfocament Chambers (2014) al voltant de les lectures obligatòries. Tot i no ser una activitat en què es faci una tria de lectura lliure (i, per tant, restaria exclosa de la majoria de definicions sobre promoció de la lectura per plaer), el fet de parlar amb total llibertat de la lectura feta, associar la lectura obligada i comuna a les lectures individuals (o altres manifestacions culturals) que sí que hem fet per plaer, i compartir i construir significat de manera col·lectiva, considerant que totes les opinions tenen valor, converteix aquesta activitat en una font de gaudi per a tots els participants; fins i tot per a aquells que no han apreciat la lectura, que no l'han entès o que ni tan sols l'han acabat.

Creiem fermament que aquesta és una de les claus del foment de la lectura: parlar, llegir i escriure; dotar l'alumnat de les eines necessàries per poder gaudir i parlar de les lectures que fa. En aquest sentit, el club de lectura enriqueix i complementa el treball que es fa a l'aula, i li atorga un enfocament diferent: no només pels continguts, que aprofundeixen en els aspectes literaris en funció de l'experiència lectora, sinó també pel fet de dur-se a terme en un espai diferent i còmode (zona de lectura informal de la biblioteca) i perquè està conduïda per un equip de dues persones de perfils i rols diferents (la professora i la bibliotecària). Perquè poc fomenta la lectura fer un *booktrailer* si no s'ha entès l'obra.

10. CONÈIXER ELS LLIBRES I ELS LECTORS

Per poder fer promoció de la lectura és imprescindible tenir un coneixement profund dels dos elements principals: les lectures i els lectors. Cal llegir i comptar amb especialistes en lectura, cultura i literatura juvenil, però també amb persones que coneguin els lectors. Evidentment, no cal llegir tota la literatura juvenil que es publica (tampoc no es pot, amb el ritme de publicació actual), perquè, en paraules d'Ana Díaz-Plaja (2008: 117), parlem d'un «immens, porós i versàtil camp»; però sí que cal conèixer-ne un corpus bàsic. A la biblioteca treballem en equip amb diversos professionals, que tenen diferents rols:

1. Equip directiu i cos docent (no només els de departaments de llengua).
2. Equip de biblioteca: Comissió de biblioteca (docent coordinadora, bibliotecària-documentalista especialitzada en literatura juvenil, membres de l'AMPA i el Consell Escolar) i alumnat del Servei Comunitari de Biblioteca.
3. Famílies.
4. Agents de l'entorn (CRP, SE, associacions culturals, altres centres/lectors, etcètera).
5. Bibliotecaris de la biblioteca pública.
6. Llibreters.
7. Autors i editors.
8. I, per descomptat, els mateixos alumnes.

11. CONCLUSIONS

Tot i que, com hem comentat prèviament, l'Institut Menéndez y Pelayo encara no té un Pla de Lectura de Centre que pugui coordinar d'una manera sistemàtica la feina que es fa a la biblioteca amb la totalitat de departaments del centre, les accions esmentades en aquest article han tingut bons resultats des que es van aplicar i es treballa regularment amb els departaments de llengua, amb l'equip directiu i

especialment amb la coordinació pedagògica. En el transcurs de menys d'un any (febrer del 2021 - desembre del 2022) s'han pogut observar els següents efectes en els indicadors quantitius i qualitius de què disposem. El préstec és l'indicador principal; encara que hi ha alumnes que ja tenen accés a lectures per altres vies, també aquest perfil ha augmentat a la biblioteca, ja que aportem un valor afegit des d'un rol diferent i complementari: la recomanació a mida.

1. Augment progressiu del préstec cada trimestre. Concretament, hem doblat el nombre de préstecs trimestrals de gairebé tots els cursos en vuit mesos (ESO, batxillerat i docents), passant d'un total de 200 a més de 400. La primera setmana de curs ja havíem fet 100 préstecs. La previsió és d'un mínim de 1.200 préstecs anuals. Cal aclarir que parlem de lectura voluntària per plaer, no pas associada al préstec de lectures obligatòries, ni tan sols si aquest últim respon a una tria lliure.
2. La biblioteca és plena cada hora del pati (2 patis). Abans de les accions de promoció lectora esmentades (especialment efectius han estat els canvis en l'espai), l'afluència era menor.
3. Demanda creixent de professors per a clubs de lectura, activitats i tallers.
4. Augment de les activitats docents realitzades a la biblioteca (i, si venen els professors amb els grups, es poden preparar lectures relacionades amb la seva matèria per presentar-les i dinamitzar-les).
5. Augment de les desiderates (suggeriments de compra) per part de l'alumnat i el professorat.
6. Augment de les peticions de prescripció individualitzada per part d'alumnes indecisos: possibilitats d'ampliació de l'univers lector dels lectors (coneixement dels perfils lectors i la seva evolució).
7. Èxit del Servei Comunitari de Biblioteca. Es destaquen les iniciatives de promoció de lectura proposades (i que han implicat fins i tot els no lectors).
8. Recuperació lenta, però gradual, dels lectors «perduts» a 2n, 3r i 4t d'ESO; generalment, el percentatge més elevat d'usu-

aris de préstec i lectors a la biblioteca era 1r d'ESO, i lentament anem recuperant la resta de cursos.

Tot i que no es pot afirmar amb total seguretat que les dades anteriors siguin el resultat de les accions de promoció de la lectura, l'augment de tants indicadors d'una manera simultània i coincidint en el temps amb la posada en marxa del conjunt d'accions fa sospitar que probablement existeix aquesta relació. Ara bé, reivindicuem anar més enllà de les dades quantitatives: la lectura no són lletres i els lectors no són números. Acabem aquest article amb les paraules que tanquen un llibre imprescindible en la mediació literària amb els adolescents, *La nostalgia del vacío. La lectura como espacio de pertenencia en los adolescentes*, de Freddy Gonçalves da Silva (2018: 96):

Como mediadores seguimos compartiendo experiencias para formar a estos lectores desde la saudade: dispuestos a crear formas de apego, asumiendo la pérdida como parte del proceso y entendiendo que, en la actualidad, cada vez que nos acercamos, ese concepto de lectura se reinventa, se antoja distinto en el tiempo. Por eso, no dejemos de extrañar el mundo, de encontrar en los desiertos compartidos el placer de una alegoría o una metáfora. Contémosles a los jóvenes quienes somos, lo que fuimos cuando estuvimos en ese «Entre-Aquí-Y-Allá» y dejemos que ellos nos cuenten lo que fueron, lo que son y serán. Hagámoslo desde su derecho a la pertenencia, y seguiremos encontrándonos con las nuevas generaciones en la ficción y la palabra.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BAENA (2021): Júlia Baena, «L'organització de l'espai de la biblioteca escolar al segle XXI», dins: *BE21: Apunts per a la biblioteca escolar*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació, Programa Biblioteca Escolar Punteu, ps. 54-59.
- BARÓ (2021): Mònica Baró, «Biblioteques escolars a Catalunya. Quina situació ens presenten les dades?», dins: *15es Jornades de Biblioteques Escolars de Girona* <<https://www.youtube.com/watch?v=L02qppsRpqo>> [Consulta: 4 d'octubre de 2022].

- PORTELL i RUIZ (2019): Joan Portell i Gisela Ruiz, *Adolescents i lectura: el binomi fantàstic*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- REYES (2015): Lara Reyes, *La formació literària a primària. Impacte d'una intervenció educativa en l'evolució de respostes lectores*, tesi doctoral, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/308312#page=1>> [Consulta: 25 de novembre de 2022].
- RODARI (1985): Giovanni Rodari, *Gramática de la fantasía. Introducción al arte de inventar historias*, Barcelona: Hogar del Libro.